

GASPAR FELIU

***ALGUNS EXEMPLES DE MANIPULACIONS
FALSIFICADORES EN DOCUMENTS
ALTMEDIEVALS CATALANS***

ABSTRACT

The catalan archives keep a great number of documents related to early medieval centuries; unfortunately, a lot of them are not original documents; so, they can have suffered several kinds of forgery. The aim of this study is to examine two documents of which we have different versions. The first document is composed of two parchments related to the estate of the monastery of Sant Cugat del Vallès in Cervelló: the comparison between them shows how various little interpolations allowed the monastery to enlarge its ownership. The second document, of which we have three copies, shows also how the different versions transform a simple donation of the site of Puigperdiguers on a feudal estate, includint the servitude of the resident peasants.

La riquesa documental altmedieval dels comtats catalans és enorme, però per desgràcia de molts d'aquests documents no conservem l'original, sinó una o diverses còpies. Les còpies poden ser coetànies o posteriors, imitatives (o sigui, sense cap indicació de que no es tracta d'un document original), trasllats o documents notariais. La solemnitat de la fórmula no afegeix res a la fidelitat del document original; deixant de banda que les còpies notariais que es pretenen més exactes poden estar adulterades per errors del copista, no sempre estan realitzades sobre el document original i per tant poden reproduir amb tota fidelitat una còpia subjecta a manipulacions o un document fals de cap a peus. D'altra banda, es poden presentar en forma de pergamins solts o bé es poden trobar reunides en cartularis.

Que els documents no siguin originals no ens ha de fer ser tan hipercrítics com per a rebutjar-los, però sí que ens obliga a valorar el seu contingut en cada cas: la majoria de les còpies són fidels, però altres estan clarament manipulades. Les mani-

pulacions que poden afectar el document poden ser supressions, interpolacions o falsificacions de cap a peus. No cal dir res de les supressions i les falsificacions, atès que el seu significat i el seu objectiu són evidents. Les interpolacions, que són la manipulació més corrent, són paraules o frases afegides pel copista, ja sigui amb la intenció d'aclarir i millorar el text o bé per a fer-lo més favorable als interessos de l'escriptent o de la seva comunitat, car la immensa majoria de les interpolacions (com també de les falsificacions) procedeixen d'escriptors monàstics. Per tant, les interpolacions poden ser aclaridores o falsificadores. Les aclaridores són prou interessants com a font històrica quan, per exemple, donen els detalls dels límits d'un territori que el document original fixava només a grans trets, o quan expliquen el significat o la sinonímia d'un terme o d'una institució. No deixen de ser tanmateix un problema: els límits que figuren a la còpia poden ser diferents dels originals o les institucions citades com a aclariment poden representar una interpretació abusiva. Per citar un sol exemple, l'any 959 el comte Sunifred II de Cerdanya donà a Cuixà la vil·la de Fullols *cum placitos et cum omnibus servitiis*. Anys més tard, de bona o mala fe, un copista convertí la frase en *cum firmanciis et iusticiis omnium hominum in eis habitantes et arsinas et homicidias et cucutias et placitos et cum omnibus servitiis*.¹ realment, els *placitos et omnibus servitiis* eren equivalents a les fermances, els drets de justícia, les àrsies, els homicidis i le cugúcies? O el copista va interpretar retroactivament els fets segons la realitat del seu temps o segons el que desitjava que fos la realitat del seu temps? És difícil de dir, però més aviat, de manera inadvertida o volguda, ens trobem davant d'una interpolació falsificadora.² D'aquestes ampliacions abusives, el Cartulari de Sant Cugat, per exemple, en va ple. De fet la manipulació documental era gairebé una especialitat dels escriptors eclesiàstics; només cal recordar la magnífica falsificació de l'acta de consagració de la Seu d'Urgell, tinguda com a original fins fa relativament pocs anys i que tanta tinta ha fet córrer des d'aleshores,³ o les encertades i clarificadores pàgines que dedicava Ramon d'Abadal a les falsificacions dels monestirs pallaresos d'Alaó, Lavaix, Gerri i Burgal.⁴

1. Sobre aquest document i altres de semblants i els errors a que han induït, vegeu Gaspar FELIU, "Els antecedents de la remença i els mals usos", *Quaderns de la Selva*, 13 (*Estudis en honor de Josep M. Pons Guri*, 2), 2001, p. 211-212.

2. De fet, fins i tot les falsificacions són documents a estudiar que ens ofereixen notícies interessants, però no deixen de ser un material historiogràfic de maneig perillós.

3. Basta citar la revisió més recent del tema, RAMON MARTÍ ; MERCÈ VILADRICH, "Guissona, origen del Bisbat d'Urgell". A: FLOCEL SABATÉ (ed.), *La transformació del a frontera al segle XI. Reflexions des de Guissona arran del IX centenari de la consagració de l'església de Santa Maria. IV Fòrum d'Arqueologia i Història de Guissona (Guissona, 4 i 5 de setembre de 1998)*. Lledia, 2000, p. 63.

4. RAMON D'ABADAL, «Els preceptes comtals carolingis per al Pallars», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXVI (1954-1956), p. 11-60, reeditat a: ID., *Dels visigots als catalans*. Vol. I, *La Hispània visigòtica i la Catalunya Carolíngia*. Barcelona, 1969. Cito per aquesta edició, p. 277-288.

L'objecte d'aquest treball és examinar dos grups documentals dels quals tenim la sort de disposar de diverses versions que demostren prou bé la manipulació, amb finalitats falsificadores, a que van ser sotmesos els documents originals.

Examinaré en primer lloc els documents 2 i 4 del cartulari de Sant Cugat del Vallès,⁵ que tenen la particularitat de referir-se a uns mateixos béns, estar datats el mateix dia i mes de l'any (el 12 d'abril), si bé amb sis anys de diferència (el 904 el document 2 i el 910 el document 4) i ser de mà del mateix escriptor.

El document núm. 2, datat el 12 d'abril de l'any 904, és una donació d'un alou a Cervelló, a la vall on hi ha l'església de la Santa Creu, feta pel comte Guifré fill de Guifré (Guifré Borrell) en favor del monestir de Sant Cugat. La donació fou arrodonida pel bisbe de Barcelona Teuderic amb la donació al monestir de la susdita església de la Santa Creu i les seves esglésies depenents, Sant Silvestre i Santa Leda. El document 4 és una altra versió de la mateixa donació,⁶ però amb alguns canvis significatius: s'exceptuen de la donació les *terras quod ibi traxerunt Ildericus, campo uno, et Aliarius, duos* i només hi figura la donació de l'església de la Santa Creu, sense cap menció de les esglésies de Sant Silvestre i Santa Leda. Ja fa molts anys, vaig deduir de l'examen d'aquests documents que el primer d'ells era un fals confegit a major profit del monestir,⁷ ja que feia desaparèixer l'excepció a favor d'Ilderic i Alíer i a més guanyava les esglésies de Sant Silvestre i Santa Leda. Tanmateix, Ramon d'Abadal, que tan bé coneixia les falsificacions monàstiques, l'havia donat per bo, considerant que el segon (el document 4) "era una simple refecció del primer", que només contindria les parts essencials amb unes variacions que significaven uns aclariments en els límits de l'alou i unes excepcions en favor d'uns conreadors anteriors, de manera que considera el document 4 no com a fals, sinó com a factici.⁸ Poc després, Montserrat Pagès acceptava com a vàlid

5. JOSÉ RIUS, pbro. (ed.), *Cartulario de «Sant Cugat» del Vallès* Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas (Sección de Estudios Medievales de Barcelona) III vol., 1945, 1946 i 1947; vol. I, doc. 2 i 4.

6. Aquesta semblança en els documents ja havia estat assenyalada per mossèn Mas; l'editor treu importància al fet i ho atribueix a l'ús d'un mateix formulari (RIUS, *Cartulario...* I, doc. 4, p. 7).

7. GASPÀR FELIU, "Els inicis del domini territorial de la seu de Barcelona", *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña*, XIV (1976), p. 50-51.

8. RAMON D'ABADAL I DE VINYALS, «Un gran comte de Barcelona preterit: Guifre-Borrell (897-911)», *Cuadernos de Arqueología e historia de la Ciudad de Barcelona*, 5 (1964), p. 83-130; reeditat a *Miscellanea Barchinonensis*, 3 (1964), p. 49-90 i dins de ABADAL, *Dels visigots...*, p. 323-362. Cito per aquesta edició, p. 328-329.

el primer document,⁹ tot i que posteriorment dubta entre l'explicació d'Abadal i la meva¹⁰ i més tard sembla donar com a bons els dos documents.¹¹

Tot i el respecte que em fa i em mereix l'obra de Ramon d'Abadal i, tot i reconèixer també els amplis coneixements de Montserrat Pagès sobre el lloc i l'època, crec que en ambdós casos els interessos de les seves investigacions han primat sobre l'examen aprofundit dels documents. Per Abadal, l'interès radicava en recollir els escassos documents coneguts del comte; per Montserrat Pagès, en l'estudi de les esglésies del Baix Llobregat. En canvi, l'examen dels documents *per se* crec que deixa clar que el document 2 és una còpia manipulada del document 4, datada amb anterioritat per a augmentar el seu valor probatori, i que de fet constitueix una falsificació confeccionada a l'escriptori de Sant Cugat amb la finalitat d'augmentar el domini del monestir.

Comencem per l'examen de les còpies conegudes. A primera vista, el document 2 té en favor seu que es tracta d'una còpia autenticada en pergami, de l'any 1204, però el fet que estigui transcrita *de quodam libro qui dicitur Beda Evangeliorum*,¹² treu tot valor a l'autenticació; més tard el document va ser també copiat al cartoral del monestir. Per la seva banda el document 4 procedeix del mateix Cartulari de Sant Cugat, on va ser copiat en el seu moment; és clar que es pot objectar que si els monjos eren conscients de la falsificació no haurien d'haver copiat el document original al cartoral, però possiblement el copista d'aquest, confeccionat bastant temps després de la falsificació, es va limitar a copiar els documents que va trobar a l'arxiu. En qualsevol cas, la tradició documental no ens permet privilegiar una de les versions respecte a l'altra; de fet, és molt possible que el document 4 tampoc no sigui del tot fidel a l'original: algunes de les diferències que s'observen amb el document 2 podrien ser interpolacions, però sempre es tracta d'interpolacions d'estil o aclaridores.

La meva afirmació sobre la falsedat del document 2 es centra en l'examen intern dels documents. Les interpolacions que es detecten al document 2 són d'una banda clàusules d'estil, més pròpies però de temps bastant posteriors a la suposada data del document, i d'una altra, afegits o supressions clarament afavoridors dels interessos del monestir: modificacions falsificadores, per tant. Per veure tot això, res millor que col·lacionar els dos documents amb la finalitat d'observar així millor les diferències.¹³

9. MONTSERRAT PAGÈS, "La problemàtica d'identificació de les esglésies del castell de Cervelló", *Studia Monastica*, 23 (1981), p. 59-69, especialment p. 60-64; també MONTSERRAT PAGÈS I PARETAS, *Les esglésies pre-romàniques a la comarca del Baix Llobregat*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans (Memòries de la Secció Històrico-arqueològica, XXXII), 1983, p. 112.

10. PAGÈS, *Les esglésies...* p. 118, nota 30.

11. MONTSERRAT PAGÈS I PARETAS, "La Marca Hispànica frontera meridional de l'Imperi i les seves fortificacions fins al temps de Carles el Calb", *Les Cahiers de Saint-Michel de Cuxa*, XXIII (*L'art et la société à l'époque carolingienne. Actes des XXIII Journées Romanes de Cuxa, 10-18 juillet 1991*) (1992), p. 50-51.

12. RIUS, *Cartulario...*, p. 4.

13. Segueixo la transcripció de Rius, encara que els seus criteris siguin antiquats, però prescindixo dels parèntesis i cometes que utilitza.

document 4	document 2
<p><i>In Dei nomine.</i> Anno Incarnacionis Domini nostri Iesu Christi <i>D.º CCCC.º</i> Residente Dei cultore inlustrisimo viro atque venerabile Wifredo, Dei gratia comite et marchione, filio qd. Wifredi et marchioni, beate memorie, in castro Cervilione, territorio Barch. quod situm est ultra fluvium Lubricatum, trac- tans et disponens de gregis sibi <i>comissis</i> gubernacione et s. Ecclesia restauracione, accidit ut Dei famulus Donum Dei, abbas asciterii</p> <p>s. Cucufati martiris</p> <p>veniens humili et suplici mente deprecans ab ipso venerabile comite Wifredo</p> <p>locum ad laborandum in adiutorium prefati</p> <p>s. Cucufati, quod si ipse venerabilis vir comes supra taxatus non renuit, nec distulit, sed statim, divina misericordia inspirante, obtulit Domino Deo</p> <p>et ipsi abbati et eius fratribus seu cunctis eorum successoribus omnique tempore <i>pro se ipso et coniuge sua, nec non et prolibus</i> <i>atque progenitoribus suis,</i> locum in valle supramemorati Cervilionis, ubi ecclesia sita est in honore s. Crucis, dedit eis ipsum locum, montana atque campestria, quorum terminus: a parte orientis incipit a vertice montis qui stat e regione parte orientali ipsus Dei domus suprataxati s. Crucis in directum usque ad ipsa Roca Rufa qui est ultra ipso rio qui inde discurrit,</p> <p>a parte vero occidentis <i>a colle ubi archa antiqua constructa est, sive</i> <i>subtus, per ipsa speluncha,</i> et usque ad ipso puiole Rotundo, et pertingit</p>	<p>Anno Incarnationis Domini nostri Jesucristi <i>D.CCC.º XC.º IIII.º</i> Residente Dei cultore illustrissimo viro atque venerabile Wifredo, Dei gratia comite et mar- chione, filii qd Guidfredi marchioni, beate memorie, in castro Cervilione, territorio Barch. quod situm est ultra fluvium Lubricatum, trac- tans et disponens de gregis sibi</p> <p>gubernatione et s. Ecclesie restauratione, accidit ut Dei famulus Donum Deli, abbas arcisterii <i>Octavianensis</i></p> <p>s. Cucuphatis mris. <i>Domini et patronis nostri,</i> veniens humilis et supplici mente deprecans ipsum venerabilem comitem Guidfredum <i>dari sibi</i> locum ad laborandum in adiutorium prefati <i>monasterii</i> s. Cucufati, quod ipse venerabilis comes supra taxatus non renuit, nec distulit, sed statim, divina misericordia inspirante, optulit Domino Deo <i>et prefato martiri</i> et ipsi abbati et eius fratribus seu cunctis eorum successoribus in perpetuum,</p> <p>locum in valle supra memorati castri Cervilionis, ubi ecclesia sita est in honore s. Crucis, dedit eis ipsum locum, montana atque campestria, quorum terminus: a parte orientis incipit a vertice montis qui stat e regione parte orientali contra ipsus Dei domus suprataxati s. Crucis in directum usque ad ipsa Roca Rufa qui est ultra ipso rivo qui inde discurrit, <i>et de ipsa Roca Rufa pergit in directum ultra</i> <i>ecclesia s. Silvestri, sive in ipsa Roca Alba,</i> a parte vero occidentis <i>ad ipso monte que dicunt Pudulento</i> et usque in ipso puiole rotundo, et pergit usque</p>

<p>usque ad ipso alio puio, ubi ipse cingulus incipit, a parte namque septemtrionis per ipsum cingulum in directum usque ad illum montem orientalem supranotatum, a parte meridiana per ipsum rivum usque ad terminum orientalem.</p> <p><i>Hanc possessionem concedo vobis</i> ego supramemoratus Wifredus comes</p> <p><i>cum ingressu exituque suo, atque</i> cum omnibus terminis <i>exceptus terras quod ibi traxerunt Ildericus,</i> <i>campo uno, et Aliarius, duos.</i></p> <p>ut sine intermissione <i>pro nobis et pro omnibus nostris Dominum misericordiam</i> semper exoretis ut dignetur nobis largire indulgenciam criminum, atque remissionem omnium peccatorum. Ego iterum Teudericus, Dei misericordia Barch. episcopus, <i>concedo vobis</i></p>	<p>ad ipso alio puio, ubi ipse cingulus incipit, a parte namque septemtrionis per ipsum cingulum in directum usque ad illum montem orientalem supra notatum, a parte autem meridiana per ipsum rivum usque ad terminum orientalem.</p> <p><i>Igitur in Dei omnipotentis nomine.</i> ego supramemoratus Wifredus comes <i>et marchio, dono domino Deo et s. Cucuphato supra scripto martire omnem alodem qui infra suprascriptos terminos est, et sicut iam dicti termini ambiunt, vel includunt, id sunt, domos, curtes, ortos, terras, cultas vel incultas, arboribus, pomiferis vel impomiferis, olivariis et oleastris, silvis, garricis, pratis, pascuis, rusticum et urbanum, montuosum, pronum et planum, puos et rocas, et petras, aquis, aquarum molendinis, molendinariis, cum suis caput aquis, et suos glevarios, et suos regos, et suis structuris, cum exiis et regressiis, et</i> cum omnibus terminis</p> <p><i>et affrontationibus suis, quantum ibi habeo vel habere debeo per omnes voces.</i> <i>Et insuper eciam concedo Domino Deo et eius martiri, cuncta que quorumlibet fidelium dono, juste vel potencialiter, predicta ecclesia Octavianensis cenobii s. Cucuphati usque in finem seculi adquisierit in comitatu Barch., Ausonensi, Gerundensi, ut habitantes in iam dicto cenobio pro me et coniuge mea, necnon et prolibus atque genitoribus et fratribus meis, et pro omnibus fidelibus nostris,</i> sine intermissione</p> <p>semper exoretis ut dignetur nobis Dominus largire indulgenciam criminum, atque remissionem omnium peccatorum nostrorum. Et ego Teudericus, Dei misericordia Barch. ecclesie episcopus, <i>dono Domini Deo et s. Cucuphato matire cenobii Octavianensis, et suprascripto abbati, et eius fratribus</i></p>
---	---

<p>ipsam ecclesiam que est in honore s. Crucis constructa, infra istos terminos, ad restaurandum et possidendum,</p> <p>ut sit omni tempore sub dicione vestra, nec non et omnium successorum vestrorum qui in monasterium suprataxati beati Cucufati degerint, adque regulariter vixerint.</p> <p>Facta scriptura donacionis <i>die pridie</i> id. apr. a. XIII° regnante Karulo rege post Odoni.</p> <p>✠ Teudericus, Barch. episcopus, ss.; + Wifredus, comes confirmo et +; + Suniarius, comes +;</p>	<p>ipsam ecclesiam superius scriptam, que est in honore s. Crucis constructa, infra terminos, istos ad restaurandum et possidendum,</p> <p><i>cum decimis et primiciis, et oblationibus et sepulturis fidelium, seu etiam cum omnibus adiacentiis atque appendicionibus ecclesiarum, id est, s. Silvestri et s. Lete, et finibus et terminis superius scriptis,</i></p> <p>ut sit omni tempore sub ditione vestra, necnon et omnium successorum vestrorum in perpetuum, qui in monasterium suprataxati beati Cucufati degerint, adque regulariter vixerint,</p> <p><i>ut ita obtineant hec omnia superius scripta sicut ceteris alodibus vel munificenciis s. Cucufati martiris Christi, ut quodcumque exinde facere voluerint liberam, in Dei nomine, habeant potestatem ut exinde Deus omnipotens et eius martir sit glorificatus. Quod si nos donatores aut ullus vivens, homo vel femina, aut aliquis ex fratribus, aut heredibus, aut successoribus nostris, hanc scripturam donationis vel concessionis temerare voluerit, aut invalidam eam fieri voluerit, hoc quod pecierit, vel inquietaverit, facere non valeat, et omnipotens Deus una cum sanctis suis ei resistat, et a limitibus sancte Dei Ecclesie, nisi resipuerit et ad satisfactionem et ad penitentiam venerit, extraneus fiat, et cum Datan et Abiron super se Dei iudicium sentiat, et ad instar eorum in infernum vivus descendat, et cum Iuda traditore, qui Dominum nostrum Jesum Christum tradidit, participationem habeat, et supranominata omnia in triplo ecclesie s. Cucuphati martiris Octavianensis cenobii suprascripti reddere cogatur, et in antea ista donatio vel concessio plenam habeat firmitatem, et no sit disrupta.</i></p> <p>Facta scriptura donacionis <i>vel concessionis II°</i></p> <p>id. apr. a. XIII° regnante Karulo rege post Odonem.</p> <p>✠ Teudericus, Barch. episcopus, ss.; + Wifredus, comes confirmo et +; + Suniarius, comes +;</p> <p><i>✠ Maurelinus, harchidiaconus, ss., qui hanc donationem fecimus, firmavimus, et firmare rogavimus.</i></p>
--	---

<p>ⲛ Leopardus; Eruvigijs, ss.; ⲛ Gondeberto, ss; ⲛ Teudisclus, ss; ⲛ Pulcresindus, presbiter, ss.;</p> <p>ⲛ <i>Froila, presbiter, ss.;</i> ⲛ Servus Dei, subdiaconus, ss.; ⲛ Alexander, presbiter, ss.; ⲛ Atto, presbiter, ss.; ⲛ Borrellus, presbiter, ss.; ⲛ Elias, presbiter, ss.; ⲛ <i>Maurelinus, archidiaconus, ss.;</i> Odolardus, ss.; ⲛ Artemius, presbiter, ss.; ⲛ Emila, presbiter, ss.; Undila, ss.</p> <p>ⲛ Taurellus, presbiter, qui hanc scripturam donacionis</p> <p>scripsi</p> <p>et ss., die et anno quod supra</p>	<p>ⲛ Leopardus; Eruvigijs, ss.; ⲛ Gondeberti, ss; ⲛ Teudisclus, ss; ⲛ Pulcresindus, presbiter, ss.;</p> <p>ⲛ Servus Dei, subdiaconus, ss.; ⲛ Alexander, presbiter, ss.; ⲛ Atto, presbiter, ss.; ⲛ Borrellus, presbiter, ss.; ⲛ Elias, presbiter, ss.;</p> <p>ⲛ <i>Mollidus, presbiter, ss.;</i> Odolardus, ss.; ⲛ Artemius, presbiter, ss.; ⲛ Emila, presbiter, ss.; Udila, ss. <i>Alamano.</i> ⲛ Taurellus, presbiter, qui hanc scripturam donationis <i>vel largitionis</i> scripsi <i>cum litteras superpositas et raras in versu .</i> <i>VII.º</i> et ss., die et anno quod supra.</p>
---	--

La comparació entre els dos documents permet veure fàcilment la major antiguitat i simplicitat de redacció del document 4 i les clàusules d'estil que farceixen el segon. Pel que fa als canvis de major entitat, és ben clar que busquen millorar i ampliar el domini del monestir. D'una banda, estan destinats a liquidar l'excepció que representen pel domini de Sant Cugat els camps de dos aprisionadors: una situació semblant trobem a Masquefa, on el 1160 el monestir de Sant Cugat reclamava com a seus els alous de Joan Picó i la seva mare, i Bernat de Puig i la seva esposa, al·legant que tot el terme pertanyia al monestir, segons la venda feta pel comte Miró de Barcelona a Bonfill de Gelida, de la qual només s'exceptuaven els alous posseïts per Rami, Manibert i Viader; la discussió en aquest cas es basava en si els Picó i els Puig eren descendents d'aquells antics aloers, com ells deien, o no, com pretenia el monestir.¹⁴ No coneixem el resultat d'aquest plet, però és evident l'interès que el monestir tenia en liquidar els alous que poguessin quedar dins dels seus dominis.

L'altra qüestió important fa referència a les esglésies de Sant Silvestre i Santa Leda, que en el document 2 s'afegeixen a l'església de la Santa Creu. Apart de la sospita ocasionada pel benefici que el monestir aconseguia amb l'afegit, cal consignar que atorgar aquestes esglésies al domini del monestir va obligar també a introduir canvis en els límits de la donació. Pagès¹⁵ addueix en defensa de la bondat del document 2 que Sant Silvestre i Santa Leda ja figuren com a propietat de Sant Cugat en el precepte que el monestir obtingué de l'emperador Lotari el 986.¹⁶ Però aquest precepte se'ns ha conservat també només en una còpia, passible per tant d'interpolacions; d'altra banda la cancelleria imperial solia confirmar els documents que li eren presentats, sense preocupar-se poc ni molt dels drets de propietat dels demandants sobre aquests béns. Resta a més el dubte de si la frase *et ecclesiam s. Crucis et s. Lede et s. Silvestri, cum decimis et primiciis que Borrellus, comes, ibi donavit* figurava en el precepte o bé es tracta d'una interpolació posterior. En el primer cas, la falsificació s'hauria produït al segle x, però l'examen del document m'inclina a creure que la frase va ser afegida posteriorment: el precepte descriu els dominis del monestir començant a Sant Cugat i girant cap a l'est pel Vallès per a continuar pel pla de Barcelona i seguir cap al Llobregat, on esmenta Pallegà, Cervelló, Torrelles (*Montem Petrosu*) i Castelldefels; després torna al Vallès (Terrassa, Barberà, Castellar, Toudell (a Viladecavalls) i, a continuació, s'esmenten les esglé-

14. FLOCEL SABATÉ, «Estructura socio-econòmica de l'Anoia (segles x-xiii)». *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 13 (1992), p. 185; també Pere BENITO i MONTCLÚS, «Senyoria de la terra i tinença pagesa. Estudi sobre les relacions agràries al comtat de Barcelona de la fi dels sistemes d'exploació dominical als orígens de l'emfiteusi (segles xi-xiii)» Tesi doctoral inèdita. Universitat de Barcelona, 2000, vol. I, p. 502.

15. PAGES, «La problemàtica...», p. 64.

16. RIUS, *Cartulario...*, doc. 173, p. 146.

sies de Santa Creu, Santa Leda i Sant Silvestre, per a continuar amb Palautordera i els béns del Vallès Oriental i el Maresme i finalment els béns a la Marca, amb interpolacions tant matusseres com la menció de Montagut, Querol i Pinyana; la impressió és que els monjos anaven afegint al precepte, còpia rere còpia, els béns que anaven adquirint. En definitiva, pot quedar el dubte de si Sant Silvestre i Santa Leda pertanyien al monestir el 986, però no es pot defensar que el document 2 sigui verdader.

Un altre argument en aquest sentit ens el proporcionen les modificacions que la integració d'aquestes esglésies obliga a fer en els límits de la donació del comte Guifré Borrell. Com diu Pagès, els límits són difícils d'interpretar, però partint de la seva identificació de l'església de la Santa Creu amb la de Santa Maria de Cervelló, al sud del poble,¹⁷ i identificant *Roca Rufa* amb Rocabruna, que és prou acceptable, el *vertice montis* hauria de ser el turó de les Canals, ambdós al límit amb Sant Vicenç dels Horts. No puc identificar el *colle ubi archa antiqua constructa est*, ni el *Puiolo Rotundo* ni l'*alio puio ubi ipse cingulus incipit*, però observant el mapa¹⁸ es podria proposar com a hipòtesi que el coll de l'arca fos el coll de la serra de can Ros, al límit amb Torrelles de Llobregat, seguit del puig d'en Tres, que té una forma prou arrodonida, fins als cingles de la Penya Roja, mentre que el *rivum* seria el torrent de can Valent, afluent de la riera de Torrelles, que passa just per dessota del coll de la serra de can Ros.¹⁹

Amb aquesta proposta, Sant Silvestre²⁰ quedaria fora de l'alou. Per això, el document 2 afegeix una frase que porta explícitament els límits més enllà de Sant Silvestre. En efecte, *Roca Alba* ha de ser la Penya Blanca, que tanca per l'oest la vall d'Arús, al sud del terme de Vallirana, on es troba l'església de Sant Silvestre; no puc identificar *ipso monte que dicunt Pudulento*, però hauria de correspondre al serral del Suro, que tanca per l'oest la vall d'Arús, des d'on es continua pels límits del document 4, des del *Puiolo Rotundo*: el conjunt dona sobre el mapa un bony ben sospitós.

17. PAGÈS, «La problemàtica...», p. 65-66.

18. He utilitzat *l'Atles topogràfic de Catalunya, escala 1:50.000*. Barcelona: Proa – Generalitat de Catalunya (Departament de Política Territorial i Obres Públiques – Institut Cartogràfic de Catalunya), 1995, i el mapa topogràfic de la DIRECCIÓN GENERAL DEL INSTITUTO CARTOGRAFICO Y CATASTRAL, fulla 420 ("San Baudilio de Llobregat") edició de 1951.

19. També es podria pensar que el límit inferior fos la riera de Santa Maria i el *colle ubi archa* fos al camí que per la capçalera d'aquesta riera va a parar prop de la capella de Sant Silvestre (ara desaparegut, però visible en la fulla 420): el coll es trobaria en aquest cas al capdamunt de l'actual urbanització de la Selva Negra Catalana. Aquesta hipòtesi té l'inconvenient de deixar fora i bastant lluny dels límits el Puig de Rocabruna.

20. MONTSERRAT PAGÈS col·loca l'església de Santa Leda molt aprop de la de Sant Silvestre, a l'est d'aquesta, però no en fa cap menció en el text; mapes 2 i 4 i text de les pàgines 112-120. PAGÈS I PARETAS, *Les esglésies...*

Un argument de menys pes en favor de la falsedat del document 2 és la darre-ra subscripció que hi apareix i que no es troba al document 4. Es tracta d'un *Alamano* amb una signatura molt característica, el nom tancat dins d'una cartela d'angles arrodonits: doncs bé, aquesta mateixa signatura la trobem idèntica en un pergami, aquest cop sí original, de 22 d'abril de 1041. És evident que no es pot tractar d'un signant del suposat document de l'any 904; es podria tractar senzillament de l'autor d'una còpia, però no es pot descartar que es tracti del falsificador, atès que el llenguatge dels afegits es correspon amb el de mitjans del segle XI.

En definitiva, al meu entendre, el document 2 és una clara manipulació del document 4, que per una banda liquida els alous existents abans de la donació del domini al monestir i per un altra amplia els seus límits sobre la vall d'Arús i les seves esglésies.

* * *

L'altre conjunt documental que estudiarem correspon a la donació del lloc de Puigperdiguers (l'actual Pobla de Montornès), feta pels comtes de Barcelona Ramon Berenguer i Almodis a Ramon Trasoer. A partir d'un original perdut, s'han conservat tres versions del document; la més antiga, publicada per Frederic Udina i datada el 24 de setembre de 1069, és un pergami original o una còpia imitativa d'època; la segona, publicada per Font Rius, porta una data lleugerament anterior, de 23 de juliol de 1066, i procedeix d'una còpia del segle XVII al Cartulari de Santes Creus de la Biblioteca Provincial de Tarragona (avui perdut); el tercer, publicat per Altisent amb la mateixa data, procedeix d'una còpia de 1357, feta per Berenguer de Papiol, ardiaca, que l'editor ja indica que conté importants interpolacions.²¹

Per a entendre millor les manipulacions experimentades pel document, col·laciono les tres versions en paral·lel; assenyalo en cursiva les diferències entre el document publicat per Udina i els altres dos i en cursiva negreta les diferències entre els documents publicats per Font Rius i Altisent.

21. JOSÉ Mª FONT RIUS, *Cartas de población y franquicia de Cataluña*. Vol. I-1. *Textos. Introducción. Diplomatario. Presentación monográfica local e índices*. Madrid – Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas (Instituto Jerónimo Zurita. Escuela de Estudios Medievales. Textos, vol. XXXVI. Publicaciones de la Sección de Barcelona, n° 17), 1969, doc. 29, p. 53. Federico UDINA MARTORELL, *El «Llibre Blanch» de Santes Creus (Cartulario del siglo XII)*. Barcelona: CSIC, 1947, doc. 15, p. 18-19. Agustí ALTISENT, *Diplomatari de Santa Maria de Poblet*. Volum I. *Anys 960-1177*. Barcelona: Abadia de Poblet – Generalitat de Catalunya (Departament de Cultura. Col·lecció Documents i Estudis, núm. 2), 1993, doc. 20, p. 37-38.

UDINA	FONT RIUS	ALTISENT
<p><i>In nomine Regis eterni et salvatoris nostri Ihesu Christi.</i> Ego Raimundus comes Barchinonensis et Almodis</p>	<p><i>In Dei nomine.</i> Ego Raymundus, comes Barchinone, et Almodis,</p>	<p><i>In Dei nomine.</i> Ego Raymundus comes Barchinone et Almodis</p>
<p>comitissa, donatores sumus</p> <p>Raimundo Tresunario et Rodlendi uxori tue et vestris post vos</p>	<p>comitissa, donatores sumus <i>de nostro alodio tibi</i> Raymundo Trasunario et uxori tue Rotlendi et vestre progeniei. <i>Et sit notum cunctis qualiter cum placuisset animabus nostris quod dedissemus in istis diebus preteritis Bernardo Amat et eius uxori Arsendi, ipsum podium de Ullgastrell, per hanc scripturam donationis nostre donamus tibi iam dicto Raymundo et tue uxori Rotlendi, et toti posteritati vestre perpetuo podium nostrum dictum</i></p>	<p><i>uxor eius nutu Dei</i> comitissa donatores sumus <i>de nostro alodio tibi</i> Remundo Tresunario et uxori tue Rotlendi et vestre progeniei. <i>Et sit notum cunctis qualiter cum placuisset animis nostris quod dedissemus in istis diebus preteritis Bernardo Amat et eius uxori Arssen ipso podio de Ullyastrell, per hanc scripturam donacionis nostre donamus tibi Remundo et tue uxori Rotlendi et toti posteritati vestre perpetuo podium nostrum dictum</i></p>
<p><i>quadram unam de terra herema que est dicta</i> Puigperdiguers</p>	<p>Puigperdiguers, <i>quod es in comitatu Barchinone.</i> Affrontat, autem, ista donatio ab oriente in quadra Sancti Petri dicta de Catseres, et in Moriscas et in Clara; a meridie in undis maris; ab occidente <i>in termino de Altafuya,</i> sicut aque discurrunt per serram ex ipsa parte ab alto; a circio, in terra ipsius Bremon <i>hominis nostri</i> et in ipsas serras maiores. <i>Sicut includunt prescripte affrontationes,</i></p>	<p>Puigperdiguers <i>quod est in comitatu Barchinone.</i> Affrontat autem ista donacio ab oriente in quadra Sancti Petri dictum de Cathserres et in Moriscas et in Clara, a meridie in undas maris, ab occidente <i>in termine de Altafuya</i> sicut aque discurrunt per serram ex ipsa parte ab alto; a circio in terra ipsi Bermon <i>hominis nostri</i> et in ipsas serras maiores. <i>Sicut includunt prescripte affrontaciones</i></p>
<p>Sic damus vobis totum integriter per proprium et liberum et francum alodium</p>	<p>sic damus vobis totum, per liberum et franchum alodium,</p> <p><i>cum herbis, pasquis, nemoribus, silvis, garricis, petris, liquis, roquis, aquis, viaductibus et reductibus, introitibus et exitibus, terris cultis et heremis, plantis et arboribus cuiuscumque generis, et omnibus melioramentis factis</i></p>	<p>sic donamus vobis per liberum et franchum alaudem,</p> <p><i>cum herbis, pascuis, nemoribus, silvis, garricis, petris, lignis, rochis, aquis, vieductibus et reductibus, introitibus et exitibus, terris cultis et heremis, plantis et arboribus cuiuscumque generis et omnibus melioramentis</i></p>

	<p><i>te et faciendis et cum edificiis in ipso podio et in suis terminis factis et construendis, et hominibus et mulieribus qui in eis sunt, qui sunt proprii homines vestri, scilicet, Berengarius Esplugues et uxor sua et filii, et ipse Bremon similiter, sine aliqua retentione nostra et posteritate nostra. Sub tali autem ratione vobis donamus, ut construatis in ipso podio castrum, ut possitis guerriare contra inimicos et facere pacem et guerram, ad quod construendum adiuuet iam dictus Bremon et Esplugues et uxoris et filii sui, et cum construeritis, non teneatis per nos vel per ullum hominem semper, imo sit vestrum proprium, liberum et franchum alodium.</i></p>	<p><i>factis ibi et faciendis, et cum edificiis in ipso podio et suis terminis factis et construendis, et hominibus et mulieribus qui in eis sunt quod sint proprii homines vestri, scilicet, Berenguer Esplugues et uxor sua et fillii, et ipse Bramon similiter, sine aliqua retenciones nostra et posteritatis nostre. Sub tali autem racione vobis donamus quod construatis in ipso podio castrum ut possitis guerreiare contra inimicos et facere pacem et guerram. Ad quod construendum adiuvent iamdictus Bramon et Splugues cum uxores et filli sui, Et cum construeritis non teneatis per nos vel per ullum hominem; semper ymo sit vestrum proprium liberum et franchum alodium</i></p> <p><i>et aducatis ibi homines et mulieribus undecumque, et cum ibi fuerint similiter sint vestri, et faciant vobis hominagium et solidanciam, et defendant et muniant et operent ad preceptum vestrum ipsum castrum et omnia quecumque necessaria ad ipsum faciant secundum morem consuetam Catalonie, et ea que pagenses habent vel debent et consueverunt facere ad seniore de suo castro; et ipsum castrum cum factum fuerit et modo in antea semper in ipsis hominibus et aliis rebus quecumque, habent plene iura castri sicut alii qui sunt constructi in Catalonia. Et si ad ipsum castrum aduxeritis militem qui possit guerreiare, teneat per vos fevum de castro et potestatem, et sit vos homo solius cum tenuerit castrum et vos et vestri eritis semper seniores et habeatis totam dominacionem de predi-</i></p>
--	--	--

<p>Et hoc in presentia <i>dominus Deusde et domini Rainardi Guillelmi et Dalmatii Bernardi et Arnaldi Iohanni et Fulcus Galindi et aliorum mili- tum.</i> <i>Et facta est ista donatio tibi Rodlendi et ad vos Raimundo Trasonario.</i> <i>Actum est hoc VIII kalendas octobris, anno X</i> regni Filippi regis.</p> <p>Sig+num Raimundi comes;</p> <p>sig+num Adalmodis</p> <p>comitissa, nos qui hoc damus et firmare rogamus.</p>	<p>Facta est ista donatio,</p> <p><i>decimo Kalendas augusti, anno sexto</i> regni Philippi regis, in presencia <i>de Bremon Guisat, Guillermi, Remon Mediona,</i> Dalmatii Bernat, Fulcho Gatlindi et aliorum militum. Signum Raimundi comitis.</p> <p>Sig+num Adalmodis,</p> <p>comitisse, qui <i>hanc cartam firmamus et testes</i> rogamus firmare.</p>	<p><i>cits verum, prorpium, liberum et franchum alodium vestrum sine ulla aliqua retencione nostra et nostrorum post nos per hanc scripturam donacionis nostre, ut est dictum. Et si quis homo vel femina presentem donacionem mostram disrumpere voluerit, nichil possit set in duplo compo- nat et nihilominus donacio firma permaneat in eternum.</i></p> <p>Facta est ista donacione</p> <p><i>X^o kalendas augusti anno VI°</i> regni Phelipi regis, in presencia <i>de Bramon Guisat, Guilelmi Remon de Mediona,</i> Dalmati Bernar, Fulcho Galindi et aliorum militum. Sig+num Raimundi, comitis Barchinone. Sig+num domne Almodis <i>uxor eius, nutu Dei</i> comitissa, qui <i>predictam donationem facimus et confirmamus.</i></p> <p><i>Sig+num Bremon Guisado qui facio homagium de mandato domini comitis ad ipsum domi- num Remon Tresunarius quod sum homo proprius et vasallus eius perenniter. Sig+num Berenguer Espluges, Remundi et Arnaldi sui filii, qui facimus similiter homagium dicto domi-</i></p>
--	--	---

<i>Signum Rainardi Guillelmi.</i> <i>Sig+num Deusde.</i> Sig+num Dalmatii Bernardi. <i>Sig+num Arnaldi Iohannis.</i> Sig+num Fulci Galindi. <i>Sig+num Bernardi, scriptoris,</i> <i>qui hoc</i> scripsit die et anno quo supra.	<i>no Remon Tresunario quod</i> <i>simus nos sui semper.</i> <i>Sig+num Remon Guillem de</i> <i>Mediona</i> Sig+num Dalmacii Bernard. Sig+num Fulci Galindi, <i>testes, qui predicta omnia vide-</i> <i>mus, laudamus et aprobamus.</i> <i>Guilelmus presbiter et scriptor</i> <i>domini Raymundi Dei gratia</i> <i>comitis Barchinone, de eius</i> <i>mandato et alia parte rogatus,</i> <i>hanc cartam de predicta dona-</i> <i>tione notavi et</i> scripsi die et anno quo su(signe)pra.
--	--

La transformació falsificadora del document no pot ser més impressionant: de la donació de la quadra de Puigperdiguers, un dels límits de la qual eren les terres de Bermon, que és el contingut del document que figura al Llibre Blanc de Santes Creus, es passa en el document publicat per Font Rius a començar per modificar la data per a fer el document anterior a l'original, encara que sigui per uns pocs anys; es continua fent constar la donació del puig d'Ullastrell als esposos Bernat Amat i Arsenda, segurament per a substituir la manca de documentació sobre aquesta suposada donació i, sobretot, Bermon passa de ser un simple veí a un "home" del comte, cedit amb el seu territori i un altre "home" del comte, Ramon d'Esplugues, als nous senyors, que s'irroguen la potestat de construir un castell al qual Bermon i Bernat d'Esplugues, antics aloers i possiblement senyors de quadres, queden subjectes i obligats a ajudar en la seva construcció. D'altra banda es fa constar que el castell es tindrà en lliure i franc alou, sense cap subjecció al comte. La resta dels afegits són senzilles clàusules d'estil o aclaracions, com tota la tirallonga *cum herbis, pasquis...* i la menció d'Altafulla. Més sospitos és el canvi d'escrivent, en el qual un anònim Bernat *scriptoris* és substituït per un *Guilelmus presbiter et scriptor domini Raymundi Dei gratia comitis, de eius mandato*: aquesta insistència en la voluntat comtal només fa que augmentar els dubtes sobre l'autenticitat del document. De fet, es fessin en favor de qui es fessin les interpolacions falsificadores, era difícil obtenir més en menys ratlles. El tercer document, el publicat per Altisent, parteix de l'anterior, amb el qual comparteix data, signants i la major part del contingut.

Però en aquest cas, les interpolacions perden qualsevol sentit de la mesura i del temps; si la frase *et aducatis ibi homines et mulieribus* es pot trobar en qualsevol document des dels diplomes carolingis, *sint vestri et faciant vobis homagium et solidanciam* podria ser de l'època del document, però més aviat fa pensar en el segle XII, la menció *morem consuetam Catalonie* no pot ser en el millor dels casos gaire anterior al segle XIII. S'hi afegeix encara el jurament d'homenatge que haurien presat Bermon Guisad i Berenguer d'Esplugues amb els seus fills Ramon i Arnau *de mandato domini comitis ad ipsum dominum Remon Tresunarius quod sum homo proprius et vasallus eius perenniter*. La falsetat d'aquest document és evident per a qualsevol persona mitjanament versada en la diplomàtica i la història de Catalunya, però el segon podria ben bé passar com a bo si no coneguessim el publicat per Udina. De fet Font Rius no l'emparenta amb aquest darrer, potser per la diferència de dates, però és evident que a la base hi ha un mateix document. Altisent si que ho fa, però en la *traditio* no considera el document del Llibre Blanc com una còpia independent, de manera que després de considerar l'original com a perdut (A), dóna com a B la còpia que transcriu i com a C la publicada per Font i Rius. El document publicat per Udina el considera "substancialment idèntic al qu publiquem, però sense les ampliacions que presenta B". A parer meu el document datat el 1069 mereixia ser considerat com a original, atès que se'n conserva el pergamí, o com a mínim com a còpia més antiga.

La diferència entre els dos documents es palesa també en les signatures dels testimonis. El document del Llibre Blanc parla de Deodat, Renard Guillem, Dalmau Bernat, Arnau Joan i Folc Galí. Només Dalmau Bernat i Folc Galí surten en els dos documents datats el 1066; la resta estan substituïts per Bermon Guisad i Guillem Ramon de Mediona. Tenen algun sentit aquests canvis? Deodat era molt segurament Deodat Bernat de Claramunt, fill de Bernat Amat de Claramunt, senyor de Tamarit;²² un veí per tant, que és normal que signés en una donació que en certa manera l'afectava. Renard Guillem és Renard Guillem de la Roca, fill de Guillem I de Montcada i Adelaida de Claramunt, documentat entre 1027 i 1088;²³ podria

22. Deodat figura com a marmessor del testament del seu pare, Bernat Amat (tot i que el document no indica la filiació), otorgat el primer de setembre de 1068; Francisco MIQUEL i ROSELL, pbro., *Liber Feudorum Maior. Cartulario que se conserva en el Archivo de la Corona de Aragón*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas (Escuela de Estudios Medievales. Sección de Barcelona), 1947, doc. 662. El 28 d'agost de 1108, Ramon Berenguer III donà a Bernat Amat (de Cardona), casat amb Almodis, germana del comte, l'honor que havia tingut el seu pare Deodat Bernat; RIUS, *Liber...*, doc. 209.

23. JOHN C. SHIDELER, *Els Montcada: una família de nobles catalans a l'edat mitjana (1000-1230)*. Barcelona: edicions 62, 1987, arbre genealògic de la p. 217. Que és germà de Bernat Guillem de Montcada ho testimonia un document de 25 de març de 1069; Gaspar FELIU i Josep Mª SALRACH (dirs.), *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I*. Barcelona: Fundació Noguera (Col·lecció Diplomataris, 18-20), 1999, doc. 746.

haver estat convidat a signar pels Claramunt, però és més normal que fes la part de Ramon Trasoer, amb qui el veiem coincidir en la signatura com a testimoni l'encomanació del castell de Clarà feta pels comtes Ramon Berenguer i Almodis a Bernat Ramon de Gallifa i la seva mare Rodlenda.²⁴ Perquè desapareixen aquests dos personatges en el document que considero interpolat amb falsedat? Es pot tractar d'una pura casualitat, com és ara partir d'una còpia malmesa o potser els autors del suposat document de 1066 no es van atrevir a fer constar en la manipulació personatges tan importants. Dalmau Bernat sí que consta en totes dues versions. Es tracta de Dalmau Bernat (de Peratallada), a qui trobem repetidament, del 1054 al 1062, en el seguici del comte de Besalú que aquest darrer any prometia a Ramon Berenguer I lliurar-li la potestat del castell de Begur.²⁵ Dalmau Bernat de Peratallada vivia encara el 1114,²⁶ però podria ser un parent homòleg, atès que una vida activa tan llarga no seria gaire corrent a l'època. Una altra qüestió és si es tracta del mateix Dalmau Bernat que aquest darrer any signa com a testimoni en la convenença entre el comtes d'Urgell i de Barcelona i que trobem després repetidament al costat de Ramon Berenguer I, que el nomenà marmessor en el seu testament.²⁷ I, encara, si el Dalamu Bernat dels nostres documents és aquest o alguns d'aquests. El fet que l'altre testimoni, Arnau Joan, sigui també un home del seguici del comte de Besalú,²⁸ inclina a creure que era Dalmau Bernat de Peratallada. De Folc Galí, que signa en els dos documents, i de Ramon de Mediona, que surt només al segon, no n'he pogut saber res. L'altre signant només del segon document, Bermon Guisad, és sens dubte el Bermon que, d'home del comte en el document de 1069, passaria a home de Ramon Trasoer en el suposat document de 1066.

Possiblement la interpolació només sigui falsificadora tècnicament, vull dir que no es fés per reclamar uns falsos drets sobre Bermon (i Berenguer d'Esplugues), sinó que aquest (o aquests) s'hagués fet realment home de Ramon Trasoer, a canvi del

24. FELIU i SALRACH, *Els pergamins...* doc. 635. Vistos els personatges signants, segurament es tracta de Clarà, al municipi de Torredembarra, entre la Pobra de Montornés i el Mar, i no de Clarà al terme municipal de Moià, com s'indica a l'edició.

25. FELIU i SALRACH, *Els pergamins...* doc. 457 (1054-9-11); MIQUEL, *El Liber...*, doc. 403, també publicat per FELIU i SALRACH, *Els pergamins...* doc. 573 (1061-9-10); FELIU i SALRACH, *Els pergamins...* doc. 574 (1061-10-28), doc. 578 (1062-4-25).

26. JOSEP MARIA MARQUÈS, *Cartoral de Carlemany, del bisbe de Girona (s. IX-XIV)*. Barcelona: Fundació Noguera (Col·lecció Diplomataris, 1-2), 1993, doc. 213.

27. MIQUEL, *El Liber...*, doc. 421 (1062-7-25), també publicat per FELIU i SALRACH, *Els pergamins...* doc. 588; *Ibidem*, doc. 649 (1065-8-7); MIQUEL, *El Liber...*, doc. 276, (1072-3-22), també publicat per FELIU i SALRACH, *Els pergamins...* doc. 846; MIQUEL, *El Liber...*, doc. 149 (1063-7-25) i doc. 234 (1067-11-8), també publicat per FELIU i SALRACH, *Els pergamins...* doc. 708; MIQUEL, *El Liber...*, doc. 492 (1076-11-12).

28. FELIU i SALRACH, *Els pergamins...* doc. 410 (1052), doc. 441 (c. 1054-12-11), doc. 497 i 498, tots dos de 4 d'octubre de 1057, doc. 915 (1073/1078).

que fos. El document interpolat podia molt bé haver estat redactat amb motiu de la donació que Ramon Trasuner i la seva esposa Rodlenda van fer el 1091 del castell de Puigperdiguers a Berenguer de Rajadell,²⁹ quan es devien adonar que el document del que disposaven no responia a la situació d'aquell moment. El document, després d'anunciar la donació del castell que havien construït a Puigperdiguers, dit ara de Montornés, i de confessar que els prové de la donació que els feren els comtes Ramon Berenguer I i Almodis en franc i lliure alou, es citen els límits de la donació, calcats dels documents suposadament datats el 1066; els únics canvis de la supressió de la frase *sicut aque discurrunt per serram ex ipsa parte ab alto*, que procedeix del document datat el 1069, que sens dubte és el més pròxim a l'original. La supressió és comprensible: un cop s'ha afegit *in termino d'Altaiuya*, l'expressió anterior, més imprecisa, esdevenia innecessària. L'altre canvi és l'afegit del cognom "Guisad" després de Bermon; de fet ja sortia així en la signatura dels documents de 1066, ara l'únic que es fa és copiar la precisió en el cos del document. Segueixen les condicions de la donació: Ramon Trasoer i Rodlenda seran usufructuaris del castell de per vida i Berenguer de Rajadell els haurà de servir i de proveir de tot allò que necessitin; a canvi, a la mort dels donants, el castell quedarà en propietat seva, sense que els donants el puguin donar a ningú més. Segurament Berenguer de Rajadell era el gendre dels donants o aquests, trobant-se vells i sense fills, van arribar a aquest pacte amb ell, a qui anomenen *dilecto nostro*.

* * *

L'examen d'aquests conjunts documentals no té altra intenció que prevenir sobre els perills que amaguen els documents de l'alta edat mitjana; una anàlisi de la documentació conservada, amb la finalitat de detectar supressions i interpolacions, és un treball a fer. Sens dubte és prioritària la publicació dels documents, camp en el qual s'ha fet en els darrers anys una tasca tan important, que ha permès posar Catalunya entre les zones més avançades en aquest camp: però un cop s'hagi aconseguit això, caldrà emprendre la tasca de criticar a fons i restablir fins on sigui possible la documentació original, llevant-li les gangues afegides.

29. ALTISENT, *Diplomatari...* doc. 39, p. 52-53.